

Еволюція системи краєзнавчих бібліографічних покажчиків про історичні та природно-географічні регіони України

Світлана Гуч,
аспірантка кафедри
бібліотекознавства
і бібліографії Рівненського
державного гуманітарного
університету України

У статті проаналізовано основні етапи створення та розвитку системи краєзнавчих бібліографічних покажчиків про історичні, природно-географічні регіони України, починаючи від XIX ст., і до сьогодні.

Ключові слова: краєзнавчі бібліографічні покажчики, історичні, природно-географічні, економічні регіони України, бібліографічна інформація.

За останні століття українські бібліографи створили значний краєзнавчий бібліографічний ресурс. Сучасна система краєзнавчих бібліографічних посібників не може успішно розвиватись без вивчення та врахування досвіду попередніх поколінь бібліографів зі створення цього ресурсу. Тому необхідно складовою теоретичних та організаційно-методичних розроблень проблем бібліографічного забезпечення досліджень історичних, природно-географічних та етнографічних регіонів України є вивчення історичної ретроспективи аналізованого питання.

Виникнення та розвиток системи краєзнавчих бібліографічних покажчиків, присвячених історичним і природно-географічним регіонам України, майже не досліджені. Існують лише окремі наукові праці, в яких вивчається бібліографічне забезпечення певних регіонів України. Найповніша історія краєзнавчої бібліографії в Україні висвітлена у монографії І. Корнєйчика "Історія української бібліографії" [13] та підручнику Н. Кушнарєнко "Бібліотечне краєзнавство" [14].

Інформація про бібліографічні покажчики, присвячені окремим історичним, природно-географічним та етнографічним регіонам України, знайшла своє відображення в статтях Т. Астапенко [1], котра вивчала систему краєзнавчих покажчиків Півдня України XIX — поч. XX ст.; А. Блажєвича [3, 4], який досліджував бібліографію Галичини; Т. Бульби [5, 6], дисертаційна робота якої присвячена історії розвитку краєзнавчої бібліографії Поділля; О. Дроздової [9—11] та О. Кашук [12], котрі займались дослідженням бібліографії Переяславщини. Особливої уваги заслуговує дисертаційне дослідження В. Петрикової [17], де висвітлені особливості становлення та розвитку всієї системи краєзнавчої бібліографічної інформації в Україні у 1917—1991 рр.

Але в усіх цих працях інформація про бібліографічні покажчики, присвячені історичним та природно-географічним регіонам України, розглядалась лише у контексті загальної характеристики розвитку бібліографії. Автори не ставили своїм завданням аналіз стану бібліографічного забезпечення потреб суспільства в інформації про історичні та природно-географічні регіони України у різні історичні періоди, з'ясування тенденцій її формування, дослідження географічних, тематичних, жанрових та інших особливостей.

Більшість досліджень присвячена періоду XIX — поч. XX ст., найвища їх хронологічна межа — 1991 р.

Метою нашої статті є вивчення еволюції виникнення та розвитку системи краєзнавчих бібліографічних посібників, присвячених історичним, природно-географічним, економічним регіонам України, починаючи від її зародження, до сьогодні.

Перші бібліографічні посібники про окремі регіони України виникли ще на початку XIX ст. Проте ці спроби були епізодичними. Як приклад можна навести бібліографічний словник П. Кеппена "Список слободско-украинских писателей и ревнителей просвещения" (1826), "Путівник по Криму" французя Монтандона (1834) та деякі бібліографічні списки літератури, розміщені на сторінках періодичних видань, найчастіше "Губернских ведомостей".

Докорінні зміни у розвитку краєзнавчої бібліографії настали у другій половині XIX ст. 60-ті рр. — початок активного розвитку капіталізму в Російській імперії, період прискорення темпів економічного й культурного розвитку України. Нові соціально-економічні обставини мали вирішальне значення для активізації краєзнавчої бібліографічної діяльності в Україні.

У цей період помітну роль у розвитку краєзнавчої бібліографії починають відігравати наукові краєзнавчі товариства, завдяки яким була створена низка ґрунтовних краєзнавчих покажчиків про окремі регіони України. У 1897 р. Київське товариство природознавців надрукувало бібліографічний покажчик літератури з геології губернії Київського навчального округу. Пізніше за його сприяння побачив світ один із кращих посібників такого роду — "Библиографический обзор литературы по геологии и физической географии Центрального и Южного Полесья", укладений видатним українським ученим П. Тутковським.

Великий бібліографічний список з геології і мінералогії Криму був підготовлений Кримським товариством природознавців і любителів природи. З цим товариством пов'язаний також цікавий досвід ведення поточної бібліографії з краєзнавства Криму. Редакція "Записок Крымского общества естествоиспытателей и любителей природы" організувала у себе спеціальний критико-бібліографічний відділ "Таврика", в якому вміщувались краєзнавчі бібліографічні списки та рецензії на новинки краєзнавчої літератури [1].

Товариство Подільських природознавців і любителів природи, зокрема його члени Ю. Сіцінський та О. Прусевич, підготували бібліографічний посібник "Библиографии естествознания Подольи", в якому повно відображена література про природу Поділля за великий відрізок часу від XVII ст. до 1911 р. [13].

Крім згаданого покажчика, О. Прусевич підготував "Библиографический указатель по медицине и гигиене Подольской губернии с 1714 по 1913 год включительно", що залишив помітний слід в історії української краєзнавчої бібліографії. Це були перші великі бібліографічні праці про Подільський край [13].

У кінці XIX — на початку XX ст. до створення краєзнавчих бібліографічних покажчиків долучаються бібліотеки. У них організуються "місцеві відділи", в яких збирається вся краєзнавча література та місцеві видання; створюються перші краєзнавчі каталоги, видаються краєзнавчі бібліографічні покажчики.

Найбільший інтерес становить "Указатель книг и статей отдела имени Кн. Г. А. Потемкина по истории и современному состоянию Новороссийского края", створений у 1913 р. Цінність цього покажчика полягає в тому, що він був

складений на основі безпосереднього перегляду фондів бібліотеки.

У 1911 і 1913 рр. випущено систематичні покажчики книг і статей з питань Херсонського самоврядування, а також з історії і сучасного становища Новоросійського краю, тобто Півдня України. Обидва покажчики були підготовлені завідувачкою Херсонської громадської бібліотеки В. Шенфінкель (1867—1928) [1].

Суттєвий внесок у розвиток бібліографії про історичні та природно-географічні регіони зробили історико-статистичні комітети та архівні комісії. У 1894—1902 рр. Таврійська вчена архівна комісія видала три випуски капітальної бібліографії про Крим і Таврійську губернію під загальною назвою "Taurica". Це був найзначніший краєзнавчий бібліографічний покажчик з усіх випущених у дореволюційний час в Україні. У ньому зареєстровано 11 тисяч назв. Укладачем покажчика був кримський історик і археолог, активний діяч Таврійської вченої архівної комісії А. Маркевич. "Taurica" А. Маркевича є найповнішою бібліографією дореволюційної літератури про Крим і Таврійську губернію. Для неї характерне широке хронологічне і тематичне охоплення матеріалу. У покажчику відображено літературу з історії, природи, економіки та інших аспектів життя краю, літературно-художні твори, різні види друкованої продукції (книги, журнальні та газетні статті, карти, атласи, плани тощо) і навіть деякі рукописи не тільки російською, а й іноземними мовами.

Галузева краєзнавча бібліографія була представлена бібліографічними оглядами літератури з місцевої історії, економіки, статистики тощо. Досить ґрунтовною працею став огляд літератури з історії Слобідської України Д. Багалія, який охопив матеріал 1880—1890 рр., під назвою "Історія Слобідської України". Широкою популярністю серед учених-природознавців користувався виданий наприкінці 60-х рр. XIX ст. "Библиографический указатель по геологии Вольны и Подолии" М. Барбота де Марні. Він передруковувався і доповнювався іншими особами (О. Роговичем, Л. Долинським).

Поряд з місцевими силами у розробленні бібліографії окремих регіонів України брали участь петербурзькі бібліографи. Так, учениця В. Межова З. Пенкіна, у своєму покажчику "Полесье" (СПб., 1883) відобразила матеріали не тільки про Північно-Західний край, що входив до Білорусії, а й про Південно-Західний край з Волинською і частково Київською губерніями.

Велику роль у створенні краєзнавчих бібліографічних покажчиків відіграли редакції періодичних видань, насамперед, місцевих губернських та єпархіальних відомостей. Ці періодичні видання мали неофіційний відділ, де регулярно вміщувалась бібліографічна інформація. В окремі періоди вона займала третину обсягу неофіційної частини. У цих виданнях друкувались ґрунтовні бібліографічні покажчики про окремі аспекти життя Волині, Поділля, Слобідської України, Новоросійського краю, тобто Півдня України, тощо.

На західноукраїнських землях бібліографія краєзнавчої літератури зародилася значно пізніше, ніж на решті території України, вона активізується тільки у другій половині XIX ст. Внаслідок піднесення національно-визвольного руху в Галичині виникає інтерес до життя рідного краю і його вивчення. Значні бібліографічні посібники з краєзнавства були створені не тільки українськими, а й австро-німецькими та польськими бібліографами. Австрійська влада заохочувала їх до праці, бо була зацікавлена у використанні природних багатств західноукраїнських земель. Найбільший внесок у підготовку краєзнавчих бібліографічних посібників про Галичину зробили І. Франко та І. Левицький. У 1892 р. був опублікований великий бібліографічний огляд "Галицьке краєзнавство", написаний Іваном Франком [4]. Крім того, він склав такі бібліографічні списки, як "Література до статистики Галичини" та "Бібліографія про гуцулів".

Вагомий внесок у розвиток краєзнавчої бібліографії Галичини зробив І. Левицький, укладач фундаментальної праці з бібліографії західноукраїнських видань — "Галицко-русская библиография XIX столетия" та бібліографіч-

ного словника "Прикарпатська Русь в біографіях і портретах її діячів".

1880 р. видана капітальна "Бібліографія Карпат", підготовлена за дорученням Угорського Карпатського товариства Гуго Пайєром. Великі праці з бібліографії Буковини опублікували бібліотекар Чернівецького університету І. Полєк "Repertorium de Landeskundlichen Literatur der Bukowina", а професор історії цього самого навчального закладу Раймонд Фрідріх Кайндль видав покажчик "Bericht über die Arbeiten zur Landkunde der Bukowina während des Jahres".

У міжвоєнний період територія України була поділена між різними державами: Румунії належала Буковина, Чехословаччині — Закарпаття, Польщі — Західна Україна, Радянському Союзу — Наддніпрянська Україна. Це обумовило нерівномірний розвиток краєзнавчої бібліографії у різних регіонах України.

У 20-х роках XX ст. на території Радянської України починається процес так званої "українізації", основною метою якого було культурне відродження української нації, що яскраво позначилося на розвитку літератури, мистецтва, культури і науки. Особливо активно розвивався краєзнавчий рух на Поділлі. У 1920 р. на базі Вінницької філії Всенародної бібліотеки України (нині — Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) було створено Кабінет вивчення Поділля, співробітники якого за десять років існування цієї установи встигли підготувати низку ґрунтовних покажчиків про Поділля, з яких вдалося видати тільки один — "Часописи Поділля". У період сталінських репресій Кабінет був ліквідований, а його співробітники репресовані.

Певну роль у створенні бібліографічних посібників, присвячених історичним та природно-географічним регіонам, у цей період відіграли бібліографічні товариства, створені в Одесі. Головою Одеського бібліографічного товариства І. Линниченком був написаний "Критичний огляд новішої літератури з історії Галицької Русі", в якому характеризуються російські та польські праці про Галичину XIV—XV ст. У 1925 р. в Одесі почало працювати нове бібліографічне товариство, яке видавало "Записки", де друкувало бібліографічні покажчики не тільки про Одещину, а й Степову Україну [7]. Почесне місце в бібліотечному краєзнавстві аналізованого періоду займає краєзнавчий бібліографічний покажчик другого ступеня Ф. Максименка "Матеріали до краєзнавчої бібліографії на Україні", виданий у 1930 р.

У роки сталінських репресій всі роботи зі створення бібліографічної інформації про історичні та природно-географічні регіони на території підрадянської України були "заморожені", а діяльність у цьому напрямі розглядалась як вияв українського буржуазного націоналізму.

У 20—30-х роках XX ст. на Західній Україні, яка входила до складу Польщі, краєзнавча бібліографія розвивалась по-іншому. На території Західної Волині найбільший внесок у цю справу здійснили польські бібліографи, вчені та громадські діячі. У 30-ті роки були здійснені серйозні спроби практичних робіт з повного обліку інформації про Волинь. Протягом 1927—1939 рр. у Рівному виходило продовжуване видання "Rocznik Wolynski" [19]. З 1930 р. його головним редактором став Я. Гоффман, який на сторінках видання розміщував різноманітні бібліографічні матеріали. Найвизначніший із них — "Бібліографія Волині", яка друкувалась польською мовою, починаючи з другого (1931), до восьмого (1939) тому.

У 1936 р. у Луцьку було організоване Польське краєзнавче товариство. У 1939 р. на сторінках офіційного органу — журналу "Ziemia Wolynska" була опублікована одна з перших теоретичних праць, присвячених проблемам Волинської бібліографії [15]. Авторка статті М. Данілевічова вважала, що розвиток досліджень Волині гальмується відсутністю бібліографічних праць, які б підсумували все написане про цей край, і запропонувала налагодити облік інформації у двох напрямках: ретроспективному та поточному. У статті розроблено багато важливих методичних проблем створення універсальної бібліографії Волині, зокрема: про джерела розшуку інформації, територіальні рамки відбору матеріалу,

доцільність включення популярних робіт, розмежування понять "краєзнавча література" та "місцеві видання" тощо. Авторка дала оригінальне вирішення цих складних методичних проблем, які є дискусійними у вітчизняному та зарубіжному бібліографознавстві й до цього часу [15].

Розвиток краєзнавчого руху в Галичині у міжвоєнний період багато дослідників пов'язують з діяльністю краєзнавчо-туристичного товариства "Плаї", яке утворилося у Львові в жовтні 1924 р. У 1935 р. воно спільно з Є. Пеленським¹ видає тематичний покажчик "Українська краєзнавча бібліографія Галичини й Волині, книжки за 1900—1935 рр.", що є цінним джерелом для виявлення українських краєзнавчих видань досліджуваного періоду.

Великий обсяг краєзнавчої інформації про історичні та етнографічні регіони України містять праці, написані галицькими дослідниками. Сюди варто віднести виданий "Просвітою" етнографічний збірник І. Брика — "Гуцульщина" (1936), праці І. Крип'якевича "З історії Гуцульщини" (1929), В. Волицького "Холмщина і Підляшся в часі визвольних воєн Хмельницького" (1923), Ф. Коковського "Східними межами Лемківщини" (1936), Ю. Тарновича "Ілюстрована історія Лемківщини" (1936) та "Історичні пам'ятки в Західних Карпатах" (1937).

У післявоєнний період відбулись докорінні зміни в організаційній структурі бібліотечного краєзнавства. Визначаються організаційні та методичні центри всеукраїнського, обласного, регіонального рівня. До краєзнавчої бібліографічної діяльності залучаються наукові бібліотеки. У цей період активізують свою діяльність Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Харківська державна наукова бібліо-

тека ім. В. Г. Короленка та Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького. Саме їхні співробітники почали створювати краєзнавчі бібліографічні покажчики про історичні та природно-географічні регіони.

З 1969 р. Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького видає поточний бібліографічний покажчик "Природа і природні ресурси Северного Причорномор'я". З 1977 р. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника випускає щорічний бібліографічний посібник "Радянські Карпати" (тепер "Українські Карпати"). Обидва бібліографічні покажчики виходять й до сьогодні.

Щоб з'ясувати кількісну та якісну картину розвитку краєзнавчої бібліографії про історичні та природно-географічні регіони України в останні радянські десятиріччя, ми проаналізували вторинний документальний потік, зафіксований у бібліографічних посібниках Національної історичної бібліотеки України "Краєзнавчі видання бібліотек УРСР" за 1976—1990 рр. Виявилось, що за 15 років було видано лише 29 бібліографічних посібників, присвячених історичним та природно-географічним регіонам — всього 2% загальної кількості бібліографічних посібників (див. табл. 1). Деякі покажчики відображали літературу тільки про окремі території Волині, Поділля, Донбасу, Карпат та Причорномор'я. З них переважна більшість — рекомендаційні списки з вузькими хронологічними межами охоплення матеріалу. Винятком є тільки поточні покажчики "Радянські Карпати", "Природа і природні ресурси Північного Причорномор'я" та ґрунтовний науково-допоміжний покажчик "Библиографический указатель отечественной литературы по фауне Донбасса 1860—1970 гг."

Таблиця 1

Співвідношення виданих у радянський період краєзнавчих бібліографічних посібників (КБП) про території, поділені згідно з сучасним адміністративно-територіальним поділом, та історичні і природно-географічні регіони

Роки	Усього КБП	Кількість КБП про сучасні адм.-терит. одиниці	Процентне відношення	Кількість КБП про іст. та природно-геогр. регіони	Процентне відношення
1976—1980	370	359	97%	11	3%
1981—1985	284	278	97,9%	6	2,1%
1986—1990	766	754	98,4%	12	1,6%
Усього	1 420	1 391	98%	29	2%

Після проголошення 1991 р. в Україні незалежності розпочався новий етап розвитку краєзнавчої бібліографії. Характерними її рисами є якісно нова пошукова робота, спрямована на виявлення раніше забороненої чи невідомої літератури, репресованих уродженців краю. Велика увага приділяється складанню ґрунтовних краєзнавчих посібників, зокрема таких, які охоплюють літературу про великі історичні, природно-географічні, етнографічні регіони України.

Для визначення кількості краєзнавчих бібліографічних посібників цього спрямування, виданих за період незалежності України, нами використано бібліографічні покажчики другого ступеня, видані Державною історичною бібліотекою

України "Краєзнавчі бібліографічні видання бібліотек України" за 1991—2005 рр.

Протягом чотирнадцяти років у цих джерелах зареєстровано 1981 краєзнавчий бібліографічний посібник, у 1906 з яких йдеться про території, поділені за сучасним адміністративно-територіальним поділом України, що становить 96,2%, і тільки 75 краєзнавчих бібліографічних посібників присвячені історичним та природно-географічним регіонам України (3,8% від загальної кількості). Найбільше покажчиків про історичні, природно-географічні та економічні регіони вийшло протягом 1991—1995 рр. — 40 посібників (6,7%) (див. табл. 2).

Таблиця 2

Співвідношення виданих у період незалежності України краєзнавчих бібліографічних посібників про території, поділені згідно з сучасним адміністративно-територіальним поділом, та історичні і природно-географічні регіони

Роки	Усього КБП	Кількість КБП про сучасні адм.-терит. одиниці	Процентне відношення	Кількість КБП про іст. та природно-геогр. регіони	Процентне відношення
1991—1995	597	557	93,3%	40	6,7%
1996—2000	791	776	98,1%	15	1,9%
2001—2005	593	573	96,5%	20	3,4%
Усього	1 981	1 906	96,2%	75	3,8%

¹ Видатний літературознавець, бібліограф, педагог і громадський діяч. Автор 250 праць і статей. Серед них — "Бібліографія української бібліографії", "Антологія сучасної української поезії", "Богдан Лепкий", "Шевченко-класик".

У процесі дослідження нами був зроблений порівняльний аналіз видання краєзнавчих бібліографічних посібників, присвячених історичним, природно-географічним та економічним регіонам України за п'ятнадцять останніх радянських років (1976—1990) та перших чотирнадцять років незалежності України (1991—2005).

У порівнянні з радянським періодом, збільшилась кількість краєзнавчих бібліографічних покажчиків та розширилась їхня географія. За роки незалежності вийшло 75 посібників про історичні регіони, що на 46 посібників більше, ніж за аналізований радянський період.

Якщо зіставляти посібники, присвячені окремим історичним регіонам, потрібно зазначити, що в період незалежності були створені краєзнавчі посібники, де йшлося про Слобожанщину, Галичину, Гуцульщину та Прикарпаття, про які в радянські часи краєзнавчі бібліографічні посібники не створювались. Переважає кількість ґрунтовних науково-допоміжних покажчиків, у порівнянні з коротенькими рекомендаційними списками, що видавались у радянський час.

У період незалежності значно розширилась тематика краєзнавчих бібліографічних посібників. Крім традиційних для радянського періоду бібліографічних посібників, у яких відображалась література про народне господарство та історію Української РСР, з'являються посібники з науки, культури, літературного життя краю, зокрема й щодо "Розстріляного Відродження". За хронологічною ознакою — це точні та ретроспективні бібліографічні посібники, а за суспільним призначенням — рекомендаційні та науково-допоміжні.

Світ побачили такі ґрунтовні краєзнавчі бібліографічні покажчики, як "Історія Слобідської України", "Земные богатства Донбасса", "Искусство Донбасса", "Літературна Буковина", "Народознавство Поділля", "Періодичні видання Волинської губернії XIX — початку XX століття" та ін. Більшість покажчиків видають обласні бібліотеки, лише деякі з них надруковано за сприяння вчених, краєзнавців, бібліографознавців.

Завдяки діяльності Науково-дослідного центру періодики, що функціонує при Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника, яка нині має статус національної, з 1993 р. була видана низка ґрунтовних бібліографічних покажчиків місцевих періодичних видань різних історичних регіонів України [16] та закладений фундамент формування системи покажчиків цього типу.

У зв'язку зі швидкою комп'ютеризацією інформаційної сфери і поширенням глобальної мережі Інтернет започатковуються корпоративні проекти електронної бібліографії про історичні регіони України. "Першою ластівкою" було заснування у 2003 р. Рівненською державною обласною бібліотекою спільно з бібліотеками, архівами, музеями території, які входять до складу історичної Волині, консорціуму "Історична Волинь", що успішно функціонує і розвивається [17]. У 2002 р. створена "Таврійська віртуальна бібліотека для дітей" [2].

Отже, дослідивши історію виникнення і розвитку бібліографічної інформації про історичні, природно-географічні та економічні регіони України, можна зробити висновок, що у XIX — на початку XX ст. вона розвивалась досить активно. Було створено низку ґрунтовних краєзнавчих покажчиків, присвячених територіям Криму, Причорномор'я, Полісся, Поділля, Галичини. У цей період виникає галузева краєзнавча бібліографія. Переважна більшість покажчиків стосувались тем природи і природних ресурсів краю.

Наприкінці XIX — на початку XX ст. краєзнавчою бібліографією займалися губернські статистичні комітети, вчені, архівні комісії, місцеві наукові краєзнавчі товариства, а також бібліотеки та окремі бібліографи.

Завдяки їхній діяльності побачили світ такі ґрунтовні бібліографічні покажчики: "Библиографический обзор литературы по геологии и физической географии Центрального

и Южного Полесья", "Библиографии естествознания Подолии", "Библиографический указатель по медицине и гигиене Подольской губернии с 1714 по 1913 год включительно", "Taurica", "Библиографический указатель по геологии Волини и Подолии" та ін. Переважна більшість їх стосувалась природних ресурсів природно-географічних регіонів. Історичним регіонам бібліографічні покажчики майже не присвячувались, винятком є територія Галичини, в якій у той період активізувався національно-визвольний рух.

Практика створення краєзнавчої бібліографічної інформації про історичні, природно-географічні регіони України продовжувалась і в 20-х р. XX ст. У теоретичному плані її розробленням займався український бібліографознавець М. Ясинський, який уперше запропонував організувати бібліотечно-бібліографічні зональні об'єднання у межах регіонів України, у практичному — Кабінет вивчення Поділля, створений при Вінницькій філії Всенародної бібліотеки України.

У період сталінських репресій всі роботи з подальшого розвитку бібліографічної інформації про історичні та природно-географічні регіони були "заморожені", а діяльність у цьому напрямі розглядалась як вияв українського буржуазного націоналізму.

На території Західної України, яка входила до складу Польщі, у 20—30-х роках були зроблені серйозні спроби практичних робіт з повного обліку інформації про Волинь та створення низки ґрунтовних тематичних бібліографічних покажчиків про Галичину.

У післявоєнний період бібліографічні посібники про історичні та природно-географічні регіони України, майже не видавались. Аналіз вторинного документального потоку засвідчив, що вони становили лише 2% від загальної кількості бібліографічних посібників, серед них переважали рекомендаційні списки з вузькими хронологічними межами охоплення матеріалу. Винятком є тільки поточні покажчики "Радянські Карпати", "Природа и природные ресурсы Северного Причерноморья" та ґрунтовний ретроспективний покажчик "Библиографический указатель отечественной литературы по фауне Донбасса".

Отже, можна констатувати, що від початку і до 90-х рр. XX ст. краєзнавчі бібліографічні посібники про історичні, природно-географічні регіони не складались і представлені тільки поодинокими джерелами, які не могли забезпечувати потреби споживачів у краєзнавчій інформації. Вибір тематики посібників часто обумовлювався формальним підходом, ідеологічним та методологічним спрямуванням. Радянська влада не була зацікавлена у ґрунтовному науковому дослідженні історії України дорадянського періоду. У радянський період краєзнавчі посібники про окремі історичні регіони видавались тільки у 20-х рр.

З настанням незалежності України ситуація змінилась. Це пояснюється тим, що після 1991 р. у країні відбувся сплеск бібліотечного краєзнавства завдяки демократизації всіх сфер громадсько-політичного життя, переходу регіонів до самоврядування та самофінансування, відродженню національної самосвідомості народу, великому інтересу до пізнання Батьківщини (великої і малої), її історії, культури, населення.

Збільшилась кількість посібників про історичні регіони (протягом 1991—2005 рр. їх було видано 75, за останні п'ятнадцять років існування СРСР — 29). Робляться перші спроби створення електронних бібліотек "Таврійська віртуальна бібліотека для дітей" (2002) та "Історична Волинь" (2003). Урізноманітнілась їхня тематика та розширилась географія регіонів, починають виходити посібники, присвячені Поділлю, Волині, Буковині, Галичині, Прикарпаттю, Закарпаттю, Слобожанщині, Донбасу, Причорномор'ю і Таврії.

Проте кількість цих посібників незначна (3,8% від загальної кількості краєзнавчих бібліографічних посібників). Майже всі вони присвячені окремим вузьким аспектам жит-

тя краю. Універсальні показники чи банки бібліографічної інформації про весь регіон з великою глибиною ретроспекції відображуваного матеріалу не створювались (частково ця проблема вирішена тільки консорціумом "Історична Волинь").

Отже, створений на сьогодні бібліографічний ресурс не може задовольнити потребу суспільства в інформації про історичні, природно-географічні регіони України. Бібліотекам необхідно об'єднувати свої зусилля для створення бібліографічної інформації про такі регіони, що сприятиме підвищенню ефективності бібліографічного забезпечення краєзнавчих досліджень.

Список використаної літератури

1. Астапенко Т. С. Система краєзнавчих бібліографічних посібників Півдня України XIX — поч. XX ст. / Т. С. Астапенко // Наукові праці НБУВ. — 2007. — Вип. 19. — С. 207—217.
2. Бардашевская А. И. Таврическая виртуальная библиотека для детей: корпоративный подход к созданию и использованию региональных электронных информационных ресурсов / Бардашевская А. И., Кислова О. П., Попова Н. Ф. — Режим доступа: <http://www.nbu.gov.ua/articles/2002/sec1121/Doc4.HTML>. — Загл. с экрана.
3. Блажкевич А. Исторична та краєзнавча бібліографічна діяльність Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка (1873—1939) / А. Блажкевич // Бібл. планета. — 2001. — № 3. — С. 32—33.
4. Блажкевич А. Краєзнавча бібліографія Галичини в першій половині XIX століття / Андрій Блажкевич // Вісн. Кн. палати. — 1999. — № 11. — С. 32—34.
5. Бульба Т. С. Становлення та розвиток краєзнавчої бібліографії Поділля (друга полов. XIX—XX ст.): дис. ... канд. іст. наук / Бульба Таїсія Семенівна. — К., 1995. — 243 с.
6. Бульба Т. Краєзнавча бібліографія Поділля у 20-ті роки XX століття / Т. Бульба // Минувле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і край: матеріали IX Наук. іст.-краєзн. міжнар. конф., 20—23 січ. 1998 р. — Луцьк, 1998. — С. 5—7.
7. Гуменюк М. П. Біля джерел української радянської бібліографії / АН УРСР Львівська наук. б-ка ім. В. Стефаника; ред. М. В. Галушко. — К.: Наук. думка, 1991. — 152 с.
8. Дем'янчук Г. С. Українське краєзнавство: сторінки історії / Г. С. Дем'янчук, Б. Г. Дем'янчук, А. Г. Дем'янчук. — К.: Про-світа, 2006. — 294 с.
9. Дроздова О. Краєзнавчі видання Полтавщини 50—60-х років XX ст. як джерело вивчення краю / Олена Дроздова // Вісн. Кн. палати. — 1999. — № 7. — С. 6—7.
10. Дроздова О. Становлення та розвиток краєзнавчої бібліографії Переяславщини у другій половині XIX — початку XX ст. / О. Дроздова // Бібл. планета. — 1998. — № 1. — С. 37—39.
11. Дроздова О. Краєзнавча бібліографія Полтавщини кінця XIX — початку XX ст. на сторінках "Ежегодника Полтавского губернского земства" / Олена Дроздова // Вісн. Кн. палати. — 1998. — № 9. — С. 33—34.
12. Кашук О. До питання про розвиток краєзнавчої бібліографії на Переяславщині у другій половині XIX — початку XX століття / О. Кашук; Асоц. б-к України, Нац. парлам. б-ка України // Бібліотека. Інформація. Суспільство: зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ 20—22 жовт. 1998 р. — К., 1998. — С. 198—200.
13. Корнейчик І. І. Історія української бібліографії: нариси / І. І. Корнейчик. — К.: Ред.-вид. відділ Кн. палати УРСР, 1971. — 376 с.
14. Кушнарченко Н. М. Бібліотечне краєзнавство: підручник / М. Кушнарченко. — К.: Знання, 2007. — 502 с.
15. Міляевич І. В. Універсальна ретроспектива бібліографії Волині (здобутки та проблеми) / І. В. Міляевич // Велика Волинь: Минувле й сучасне: матеріали Міжнар. наук. краєзн. конф., жовт. 1994 р. — Хмельницький, 1994. — С. 42—45.
16. Науково-дослідний центр періодики (1993—2003). У 2 т. Т. 1: Наукова діяльність: показник видань / НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника, НДЦ періодики; уклад. М. М. Романюк; відп. ред. Л. В. Сніцарчук. — Л.: [б. в.], 2003. — 332 с.
17. Петрикова В. Т. Особливості становлення та розвитку системи краєзнавчої бібліографічної інформації в Україні (1917—1991): дис. ... канд. іст. наук / Петрикова Валентина Теодорівна. — К., 2001. — 225 с.
18. Щербан Р. М. Консорціум "Історична Волинь" / Р. М. Щербан // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: матеріали IV Наук.-практ. конф., Київ, 21—23 трав. 2007. — К., 2007. — С. 166—169.
19. Швецова-Водка Г. М. Бібліографічні праці Якуба Гоффмана на сторінках "Рочника Волинського" 1931—1939 рр. / Галина Швецова-Водка, Мирослава Гулюк // Вісн. Кн. палати. — 1998. — № 11. — С. 27—28.